

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

2017 / Sayı: 43

İÇİNDEKİLER

Editörden	1
Başyazı	
S. Yücel Şenyurt – Atakan Akçay – A. Emirhan Bulut – Umut Zoroğlu – S. Okan Akgönül, Ordu Kurul Kalesi	2
Anı Yazısı	
Kendini Öğrenci Yetiştirmeye Adanmış, İlkeli ve Saygın Bilim İnsanı GÜVEN ARSEBÜK (Özbaşaran, M.)	10
Kitap Tanıtımları	
Peker, M. – C. Baykan – D. Baykan (Haz.), <i>Nif Dağı Balıcaoluk (2008-2016) Prof. Dr. Elif Tül TULUNAY Onuruna</i> , Homer Yayınevi, İstanbul, 2017 (Köseoğlu, F.N.)	14
Arkeoloji Dünyasından	
Geçmişten Günümüze Kuyumculuk Sempozyumu (Hürmüzlü, B. – İ. Atav Köker – S. Demirci – S. Demirci)	16
Ressam, Gazeteci, Müzeci ve Yazar ELİF NACİ Anma Toplantısı (Tül Tulunay, E.)	17
İran'da Arkeoloji Faliyetleri ve Bilimin Politik Çıkmazı (Ocak, H. – V. Sezer)	20
Ok Uçları Çalıştayı, İlk Örneklerden Orta Çağ Sonuna Kadar Malzeme, Teknik, Biçim ve Tarihlendirme (Köseoğlu, F. N. – E. Tül Tulunay)	21
Ozanın dediği; çekip giden O güzel insanlardan biriydi; Osman BAYATLI (Yaraş, A.)	24
İÜ Hititoloji Ana Bilim Dalında RTI (Yansıtma Dönüşümlü Görüntüleme) Eğitimi (Özer, B.)	25
Kazı - Araştırma	
Aşıklı Höyük Araştırma Sonuçları – 2016 (Kalkan, F. – M. Özbaşaran)	26
Batı Anadolu Arkeolojisine Yeni Bir Katkı: Eskişehir ve Kütahya İlleri Tarih Öncesi Dönem Yüzey Araştırmaları (EKAR) (Fidan, E.)	27
Bilecik İli Yüzey Araştırmaları – 2016 (Sarı, D.)	31
Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Çalışmaları – 2017 (Dağlı Dinçer, İ.)	37
Kırlareli Projesi Araştırmaları – 2016 Aşağı Pınar Höyüğü (Nergiz, Ş.)	45
Kuzey Ege Arkeoloji Araştırmaları ve Uygulama Merkezi (KEAM) Adramytteion ve Egemenlik Alanı Çalışmaları 2015 - 2016 (Özgen, H. M.)	47
İzmir İli Nif Dağı Kazısı – 2016 (Tül Tulunay, E.)	59
Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Çalışmaları – 2016 (Öztürk, H. S. – E. Demirhan-Öztürk – A. Gündüz – H. Nikolayidis)	67
Van/Çavuştepe Kalesi Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2016 (Çavuşoğlu, R. – H. Biber)	71
Enstitüden	
Anadolu'da Togalı Heykellerin Gelişimi Projesi Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü 2016 Yılı Ali Dinçol Bursu (Ersun, D.)	74
Enstitü Kütüphanesi Yeni Yerde Artık Daha Ulaşılabilir	83
Sevim-Adnan PEKMAN Kitaplığı TEBE Kütüphanesi'ne Bağışlandı	83
Enstitü Kütüphanesine Gelen Yeni Yayınlardan Seçmeler	83
Yeni Yayınlarımız	85

Türk Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü HABERLER 2017 / Sayı: 43

Batı Anadolu Arkeolojisine Yeni Bir Katkı:

Eskişehir ve Kütahya İlleri Tarih Öncesi Dönem Yüzey Araştırmaları (EKAR)

I. Giriş

Kabaca iç kuzeybatı Anadolu olarak tanımlayabileceğimiz Eskişehir ve Kütahya bölgesi, tarih öncesi dönemlerden bu yana önemli güzergâhları birbirine bağlayan bir kavşak noktası olma özelliğiyle Orta Anadolu kültürleri ile Kuzey Ege ve Balkan kültürleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak bağlamında kilit bir bölgedir. Bölgedeki Klasik Dönemler öncesine ait ilk araştırmalar 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır (Ramsey 1890 ve 1895). Bölgenin kapsamlı en son araştırması Prof. Dr. Turan Efe'nin Bilecik ve Eskişehir ve Kütahya'da 90'lı yıllarda yaptığı yüzey araştırmalarıdır (1990, 1991, 1992, 1993, 1994a, 1994b, 1995a, 1995b, 1996, 1997, 2000). 2017 yılında ise bu satırların yazarı tarafından Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Eskişehir ve Kütahya illerini kapsayan yeni bir yüzey araştırması projesi başlatılmıştır.

II. Hedefler

Eskişehir ve Kütahya illeri Tarih Öncesi Dönem yüzey araştırmaları ile amaç, Kütahya ve Eskişehir bölgesindeki tarih öncesi dönemlerdeki problemlere, modern yöntemlerin kullanılacağı yüzey araştırmaları ile çözüm üretmektir. Bu bağlamda söz konusu yeni projenin, üç ana hedef üzerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

1- Yüzey araştırmamızda ilk hedef, yeni teknolojiler kullanılarak, bölgedeki tarih öncesi dönemlere ilişkin sorunları ve kronolojik boşlukları doldurabilecek büyük yerleşmeler üzerinde yoğun yüzey araştırması (*intensive survey*) yapmaktır. Böylelikle bölgenin

en önemli tarih öncesi dönem yerleşmeleri olduğunu düşündüğümüz Kütahya ilindeki; Kocahöyük, Tavşanlı, Hacıkibir, Ortaca, Malatça ve Gecek höyükleri ile Eskişehir ilindeki; Yakakaya, Karahöyük, Porsuk, Toraman, Gerenli, Karapazar ve Soğulcak yerleşmelerinde yeni yöntemlerle yapılacak belgeleme çalışmalarıyla, ileride buralarda kazı yapmak isteyen arkeologlara önemli bir bilgi paketinin bırakılması hedeflenmektedir. Buradaki ana amaç bölgede MÖ 3. binyıl sonu ile MÖ 2. binyılı içeren Tunç Çağı'na ait büyük merkezlerin araştırılmasıdır. Bölgede, şehir devletleri olarak tanımlanabilecek oluşumun başladığı bu dönem ne yazık ki çok az bilinmektedir. Ayrıca yoğun yüzey araştırması (*intensive survey*) yapılması planlanan her yerleşme için, yerleşmenin yakın çevresinde sit alanı dışında kalan alanlarda jeoarkeolojik araştırmalar yapılması da planlanmaktadır.

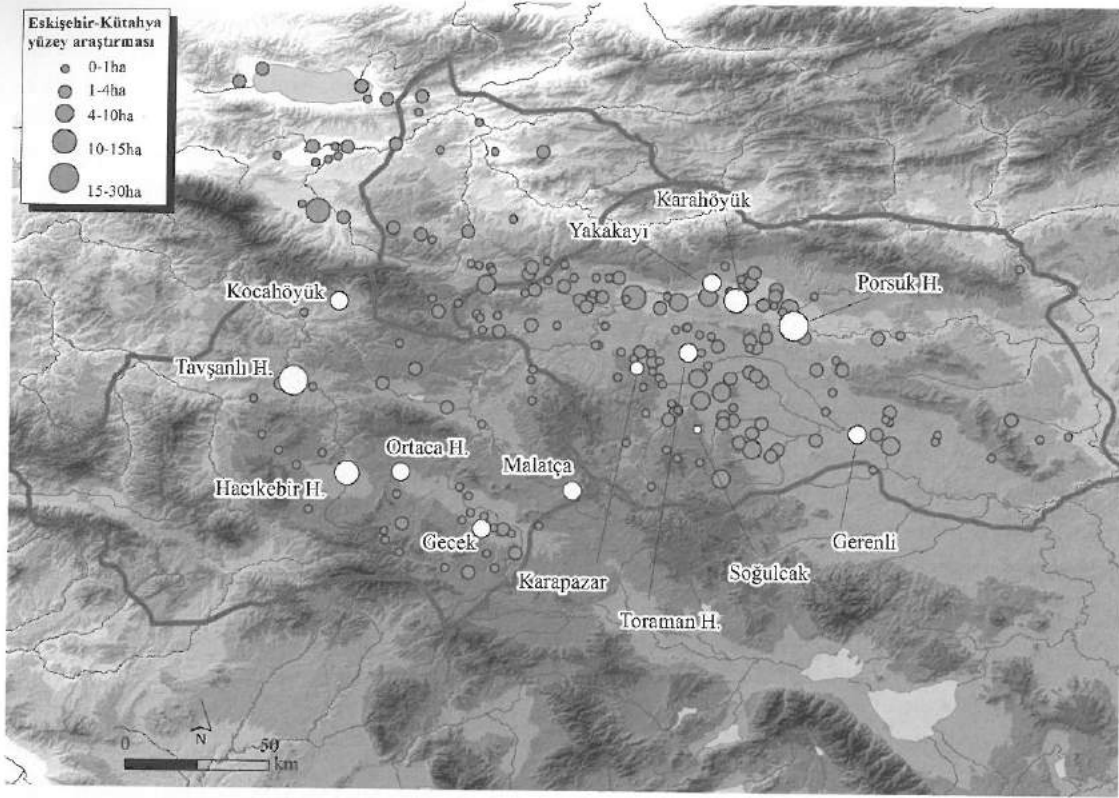
2- Bölgedeki dağlık alanlarda, Kütahya'nın batısındaki vadilerde ve Eskişehir'in doğu ve güneydoğusunda göreceli olarak daha az araştırılmış kısımların tamamında yaya olarak tarama yapılması planlanmaktadır. Bu sayede bölgede çok az bilgi sahibi olduğumuz Paleolitik ve Neolitik Dönemlere ilişkin yeni yerleşmeler ortaya çıkarılabilir.

3- Maden yatakları bakımından oldukça zengin olan bölgemizde, Anadolu'nun bilinen en eski gümüş yatağı bulunmaktadır. Ancak bu maden yatağı dışında maden kaynaklarının araştırılması bağlamında ne yazık ki başka bir çalışma yapılmamıştır. Bununla birlikte son iki yıldır Eskişehir ve Kütahya arkeoloji müzelerinde Yrd. Doç. Dr. Michele Massa ile birlikte İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün sponsorluğunda sürdürdüğümüz "*From Mines to Graves: analysing the early stages of metallurgy in western Anatolia with pXRF, ca 3000-1600 BC*" başlıklı metal eserlerin analiz çalışmasının ilk sonuçları, bölgede en azından İlk Tunç Çağı I ile birlikte yoğun bir madencilik faaliyetinin başladığını göstermiştir. Araştırma ile hedeflerimizden bir tanesi de maden yataklarının yakın çevresinde araştırmalar yaparak buralarda, tarih öncesi dönemlere ilişkin madencilik ile ilgili faaliyetlere dair izlerin ortaya çıkarılmasıdır.

III. Yöntem

Yüzey araştırması, Eskişehir ilindeki 13,925 km² ve Kütahya ilindeki 11.977 km² alan olmak üzere toplam 25,902 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Yoğun yüzey araştırması (*intensive survey*) yapılan yerleşmelerde, "Küresel Konumlandırma Sistemi"nden (GPS) alınan bilgiler Coğrafi Bilgi Sistemi" (GIS) yardımıyla harita üzerine işlenmekte; yerleşmelerin topografik planı çıkarılacak ve alanın jeolojik yapısıyla çevresindeki su ve hammadde kaynakları belgelenmektedir. Bu aşama sonrasında höyük ve çevresi yerleşmenin

Eskişehir ve Kütahya illerinde yoğun yüzey araştırması yapılması planlanan yerleşmeler (Harita: M. Massa)

boyutuna göre karelajlara bölünerek höyüğün üzerindeki malzeme toplanarak belgelenmektedir. Bu şekilde oluşturulan alanlara malzeme hakkında elde edilen istatistik veriler işlenerek, söz konusu veriler, daha sonra ArcGIS programına aktarılmaktadır. Söz konusu veri tabanı aynı zamanda, yerleşmenin ölçüleri ve malzemenin tarihlendiği dönemler, malzeme grupları (maddesi, formu, malı, bezemesi gibi detaylarla birlikte), tahribat ve tescil durumu vs. gibi çeşitli verileri de içerecek şekilde, detaylı olarak hazırlanmaktadır. Bu sırada saptanan tüm mimari kalıntıların ve malzeme gruplarının çizimleri ve tanımları yapılarak, fotoğrafları çekilmektedir. Tüm bu veriler ArcGIS programında çeşitli dağılım haritaları ile detaylı mekansal analizlere dönüştürülmektedir.

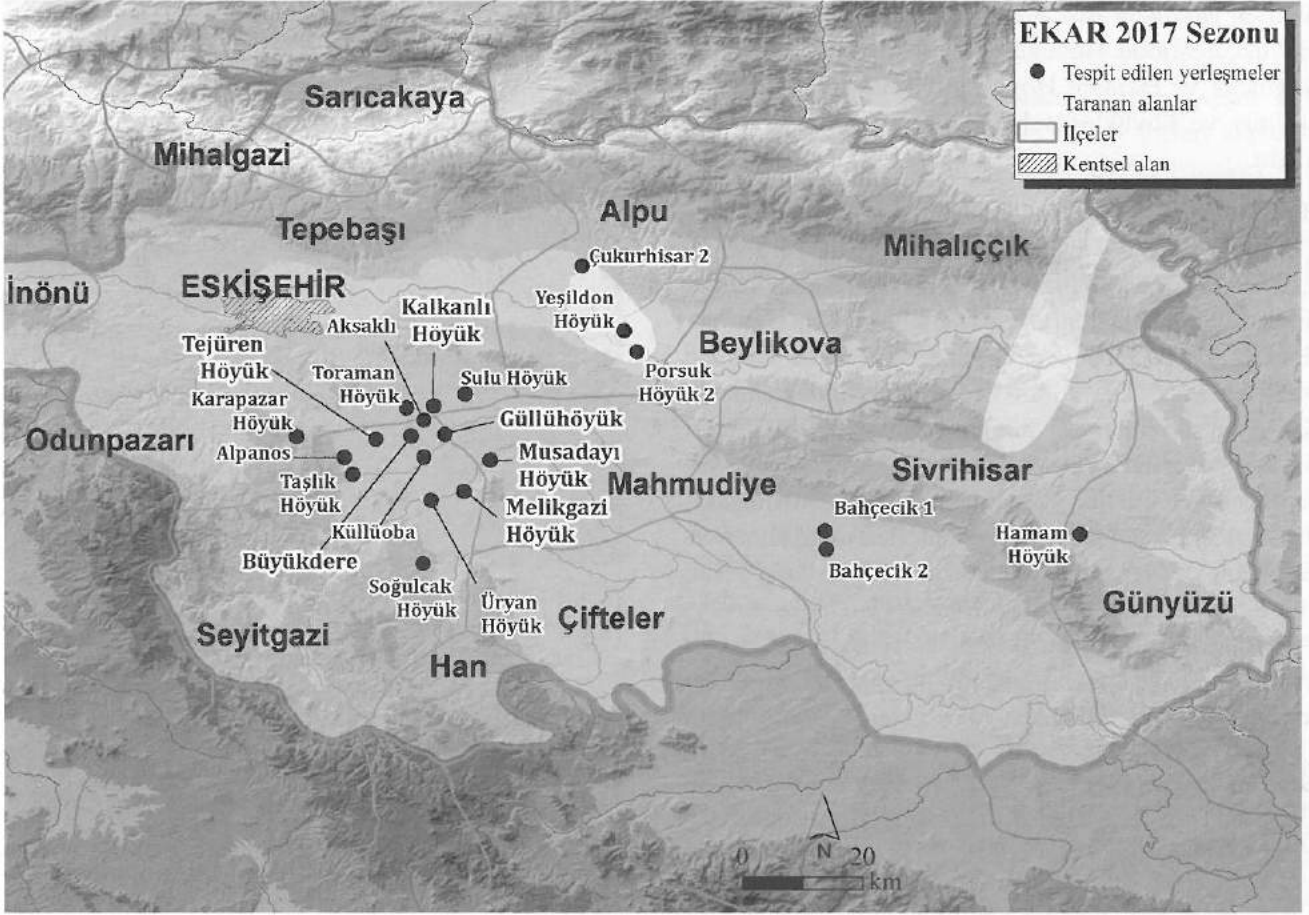
Tunç çağının bilinen büyük ölçekli höyükleri üzerinde yapılan yoğun yüzey araştırmaları haricinde projemizde dağlık alanlar ya da maden yataklarının çevresinde yapılacak incelemelerde ise öncelikle uzaktan algılama yöntemleri kullanılmakta sonrasında ise seçilen alanların yaya olarak gezilerek taranması yapılmaktadır.

IV. 2017 Yılı Çalışmaları

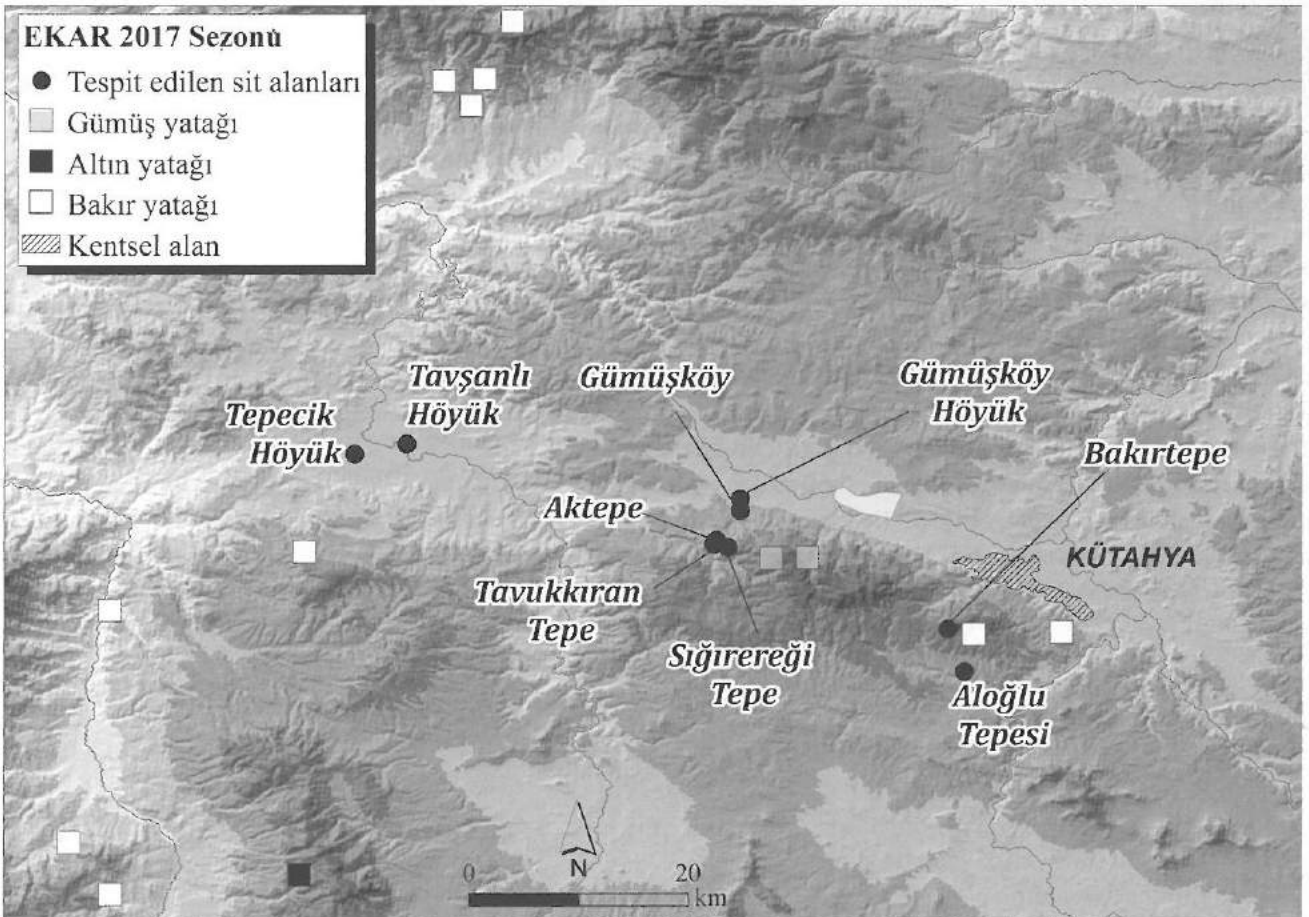
Uzun bir zaman dilimine yayılan ön hazırlık aşamasından sonra araştırmamızın ilk sezonuna ait arazi çalışmaları 10-25 Ağustos 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Eskişehir Küllioba Kazı Evi'nde konaklayan araştırma ekibimiz Yrd. Doç. Dr. Erkan Fidan (Arkeolog, Araştırma Başkanı), Abdurrahman Aktaş (Kültür ve Turizm Bakanlığı Temsilcisi, Bilecik

Arkeoloji Müzesi Uzmanı), Yrd. Doç. Dr. Murat Türkteki (Arkeolog), Yrd. Doç. Dr. Michele Massa (Arkeolog), Öğr. Gör. Dr. Umay Oğuzhanoglu Akay (Arkeolog), Sezer Seçer Fidan (Hititolog M.A.), Murat Afşar (Arkeolog), Ufuk Özdemir (Arkeolog), Sümeyya Dinç (Arkeolog), Fatih Karadaş (Arkeolog), Ayşe Gürsoy (Arkeolog) ile Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğrencileri M. Naim Özkan, Y. Emre Aras, Deniz Dak, Esin Erol, Nursaç Kaya, Hatice Akyüz, Bilal Acar, Sinem Arslan, Belgin Albayrak ve Yasin Orçun Kök'ten oluşmuştur. Büyük bir özveri ile çalışan ekibimiz yanında, araştırmamıza izin veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yetkilileri ile araştırmamıza çeşitli şekillerde destek olan Odunpazarı Belediye Başkanı sn. Kazım Kurt'a; Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Rektörü sn. Prof. Dr. İbrahim Taş'a, Küllioba Kazı Başkanı sn. Prof. Dr. Turan Efe'ye, Tekfen Holding'e ve Türk Tarih Kurumu (TTK) yetkililerine teşekkür ederiz. Söz konusu çalışmanın ilk yılı, alt yapının tamamlanması ve ileriki yıllarda araştırması yapılacak alanları test etmeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Eskişehir Bölgesinde yapılan çalışmalar, Eskişehir'in kuzeyi (Alpu ilçesi), Eskişehir'in doğusu (Günyüzü, Mihalıççık ve Sivrihisar ilçeleri) ile Eskişehir'in güneybatısı (Mahmudiye, Seyitgazi ve Odunpazarı ilçeleri) olmak üzere 3 farklı bölgede yoğunlaşmıştır. Günyüzü, Mihalıççık ve Sivrihisar ilçelerinde arazi tarama işlemleri yapılmış, bu ilçelerde ve geriye kalan bölgelerde ise Kalkanlı Höyük, Güllü Höyük, Musadayı Höyük, Melikgazi Höyük, Üryan Höyük,

2017 yılında Eskişehir'de araştırma yapılan merkezler ve taranan alanlar (Harita: M. Massa)

2017 yılında Kütahya'da araştırma yapılan alanlar (Harita: M. Massa)

Tejüren Höyük, Taşlık Höyük, Sulu Höyük, Bahçecik Höyük, Yeşildon Höyük, Çerkez Çukurhisar Höyük, Soğulcak ve Hamam Höyük gibi yerleşmeler ziyaret edilmiş ve höyüklerde belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

Bu höyüklerden Soğulcak, Yeşildon, Çerkez Çukurhisar ve Hamam Höyük gibi MÖ 2. binyıl içeren yerleşmeler, İlk Tunç Çağı sonrasında bölgedeki gelişimin öğrenilmesi bağlamında incelenmiştir. Diğer ziyaret edilen höyükler ise 1996 yılından bu yana Prof. Dr. Turan Efe başkanlığında kazılan Küllüoba'nın merkezi şekilde konumlandığı Yukarı Sakarya ovasında yer almakta olup; söz konusu yerleşmelerle, Küllüoba arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Ayrıca araştırmamızın ana hedefleri doğrultusunda Eskişehir'de yer alan Karapazar Höyük ve Porsuk Höyük'te yoğun yüzey araştırmaları (*intensive survey*) gerçekleştirilmiştir. Her iki höyük de arazi şartlarının durumuna göre karelej sistemi ile incelenmiş ve bu şekilde malzeme toplaması ve belgelemesi yapılmıştır.

2017 sezonunda Kütahya ilinde yapılan çalışmalar ise madencilik faaliyetleri ile ilgili olmuştur. Kütahya Gümüşköy çevresinde yer alan, Aktepe, Sığırereğitepe ve Tavukkıranıtepe mevkiileri gezilmiş, birbirine çok yakın olan söz konusu bu alanlarda tarih öncesi dönemlere ait olabilecek maden cürüfları toplanarak, inceleme altına alınmıştır.

V. Sonuç

2017 yılında başlayan Eskişehir ve Kütahya İlleri Tarih Öncesi Dönem Yüzey Araştırmaları bölgede özellikle Tunç Çağı'nın sorunlarına yönelik amaçlar içeren, yeni yöntem ve teknolojilerin kullanıldığı bir projedir. İlk çalışma sezonu sonrasında detaylı yerleşme dağılım haritalarının çıkarılmasına ve veri tabanı oluşturulmasına başlanmıştır. Bu sayede ileride yapılacak olan bilimsel çalışmalar ve kazılar için zemin hazırlanmaktadır. Özellikle Kütahya ilindeki erken dönem madencilik faaliyetlerine ilişkin ilk bulgular, araştırmamızı bu konuda genişletmemiz için oldukça umut verici sonuçlar doğurmuştur. Önümüzdeki yıllarda çok daha ayrıntılı bir şekilde bölgede prehistorik madencilik faaliyetleri ile ilgili tarama işlemlerinin yapılması planlanmaktadır.

Son olarak, Kütahya ve özellikle de Eskişehir'deki hızlı yapılaşma ve sanayileşme beraberinde tarihi eser tahribatını getirmektedir. Yüzey araştırmamızın ilk yılında söz konusu tahribatın boyutları çok daha açık bir şekilde görülmüştür. Bu tahribatın olabildiğince engellenmesi için araştırılan bölgelerde muhtarlar vasıtasıyla kültür bilincinin geliştirilmesine yönelik sözlü aktarımlar da yapılmaktadır.

Çanak çömlek toplanan alanların belirtildiği Karapazar Höyük'ün hava fotoğrafı (Fotoğraf: M. Türkteki)

Kaynakça

Efe, T.

- 1990 "1988 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *Anadolu Araştırmaları* 12: 1-19.
- 1991 "1989 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *7. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 163-177.
- 1992 "1990 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *9. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 561-583.
- 1993 "1991 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *10. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 345-364.
- 1994a "Eskişehir Yöresindeki Bazı Höyüklerde Saptanmış Olan İlk Tunç Çağı'na Geçiş Evresi Çanak Çömleği", *Anadolu Araştırmaları* 13: 17-41.
- 1994b "1992 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *11. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 571-592.
- 1995a "1993 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *12. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 245-266.
- 1995b "İçbatı Anadolu'da İki Neolitik Yerleşme: Fındık Kayabaşı ve Akmakça," *İ. Metin Akyurt ve Bahattin Devam Anı Kitabı* (yay. haz. A.Erkanal ve diğerleri), İstanbul: 105-114.
- 1996 "1994 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *13. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 131-153.
- 1997 "1995 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *14. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 215-232.
- 2000 "Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İlleri Yüzey Araştırmaları ve Orman Fidanlığı Kurtarma Kazıları", (yay. haz. O. Belli) *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*. İstanbul: 103-109.

Ramsey, W.M.

- 1890 *Historical Geography of Asia Minor*. London.
- 1895 *Cities and Bishopries of Phrygia I, II*. London.

Erkan Fidan